

2009:2

Fjälastorps småskola -restaurering av uthus

Antikvarisk kontroll, 2008

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2009:2

Fjälastorps småskola Restaurering av uthus

Antikvarisk kontroll, 2008
Brunnby socken, 1201
Höganäs
Skåne län

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2008 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2009:2
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Författaren
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Fjälastorps småskola

Innehåll

Inledning	5
Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	6
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Skolundervisning och ny användning	7
Utförda åtgärder	8
Färgundersökning av skolbyggnad	8
Färgskikt på 1880 års skolbyggnad	9
Färgskikt på 1927 års tillbyggnad	10
Färgundersökning av uthus	10
Färgskikt på uthus	10
Restaurering av uthus	11
Målning av uthus	11
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	11
Iakttagelser under restaureringen	12
Avvikelser från handlingarna	12
Källor	13
Bilaga	14

Fjälatorps småskola ligger i Högåns kommun.

Fjälatorps småskola ligger på Kullabälvöns nordöstra sida.

Fjälatorps småskola med uthus som skymtar till vänster.

Inledning

Den antikvariska kontrollen av åtgärderna på uthuset till Fjälatorps småskola och färgundersökningen av båda byggnaderna, är utförda av Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne. Arbetena har gjorts på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne och genomförts under sommaren och hösten 2008, juni - oktober.

Dokumentationen består av foton, färgtrappor, akvarellskisser, minnesanteckningar från byggmöten och iakttagelser på plats.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Åtgärderna omfattar färgundersökning av skolbyggnad och uthus. Uthuset har därefter genomgått en fortsatt renovering, eftersom renoveringen påbörjades 2007 men då inte kunde fullföljas. De åtgärder som har gjorts 2008 har huvudsakligen handlat om fasaden och omfattar fastsättande av lös panel, komplettering av panel på baksidan, färgskrapning samt målning av panel och fönsterbågar. Därutöver har gångjärn, lås och beslag riktats, smorts och vid behov även kompletterats.

Uthusets baksida där panelen nu har kompletterats med skyddande locklist.

Administrativa uppgifter

Objekt:	Fjälatorps småskola
Socken:	Brunnby församling
Kommun:	Höganäs kommun
Arbetshandlingar:	Bidragsansökan
Länstyrelsens beslut:	2008-04-21, dnr: 434-57097-07
Regionmuseets dnr:	L12.20-478-07, 1201
Byggherre:	Fjälatorps-Stubbarps byaförening
Entreprenör:	Vikens Måleri & Byggnadsvård, Viken
Antikvarisk kontrollant:	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom bebyggelseantikvarie Helene Stalin Åkesson
Byggnadstid:	2008-06-10 - 2008-10-10
Andel bidrag:	högst 90 % av de kulturhistoriskt motiverade överkostnaderna
Bidrag till antikvarisk överkostnad:	40 950 kronor inklusive moms
Slutbesiktning:	2008-10-10

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Fjälatorps småskola byggdes 1880 och kunde invigas året därpå. Skolan utgjordes då av en betydligt mindre byggnad än dagens medan uthuset, med ett dass för lärarinnan och ett för eleverna, sannolikt har haft samma volym sedan skolan öppnades.

Färgundersökning av skikt med tjärblandad linolja på skolbyggnadens norra gavel.

Locklistpanelen på 1880 års skolbyggnad målades ursprungligen med tjärblandad linolja, varför den på äldre foton är mycket mörk. Uthuset målades däremot med äkta linoljefärg i en rödbrun kulör, som sannolikt pigmenterats med bränd terra.

År 1927 byggde man till skolan i vinkel mot dess södra gavel. På så vis skapades en större skolsal samtidigt som lärarbostaden utökades från ett rum och kök till två rum och kök. Takhöjden i den nya byggnaden blev högre, vilket möjliggjorde större fönster. För att ge skolan en enhetlig och modern färgsättning målades nu de båda byggnadskropparna med äkta linoljefärg, som brutits med obränd terra. Även uthuset gavs denna färgsättning.

Skolundervisning och ny användning

Fjälastorps småskola användes för undervisning fram till 1940. Därefter var barnen hänvisade till småskolan i Arild medan folkskolan fanns i Brunby. Efter att Fjälastorps skola lades ner har lokalerna använts till bibliotek, studiecirkel, motionsgymnastik och för predikningar.

Engagemanget för att bevara Fjälastorps småskola väcktes i mitten av 1980-talet då boende i trakten upplevde att skolbyggnaden var hotad av byggnationer i närområdet. Dels skulle Arilds Golfklubb anläggas och dels var en närliggande stugby planerad. Fjälastorps-Stubbarps byaförening bildades därför och har sedan dess haft sina möten i skolan. 2003 tecknade föreningen ett arrendavtal med Höganäs kommun och sedan ett par år disponerar man hela skolbyggnaden. Föreningen arrangerar i samarbete med Skånes Hembygdsförbund flera publika och pedagogiska aktiviteter. Skolelever får bland annat pröva hur det var att gå i skola förr i världen. Här utgör uthusets dess en viktig del av upplevelsevärdet.

Lös panel på uthuset har fästs in och i det vänstra dasset har ett nytt golv lagts in.

Utförda åtgärder

Åtgärderna som nu har genomförts omfattar färgundersökning av skolbyggnad samt uthus och restaurering av uthus. Färgundersökningen har gjorts av antikvarisk kontrollant medan Vikens Måleri & Byggnadsvård har svarat för uthusets restaurering. Åtgärderna har föregåtts av löpande kontakt med antikvarisk kontrollant. I ett par möten har även Höganäs kommuns stadsantikvarie, Henrik Ranby, deltagit.

Färgundersökning av skolbyggnad

Vid kulörbestämning har Riksantikvarieämbetets linoljefärgslikare använts. Den äldre skolbyggnaden uppvisar som understa färgskikt ett tjockt och krackelerat skikt av tjärblandad linolja. Kulören ligger närmast en brun mörkocker och ytans struktur påminner om mycket kådrikt virke. Nästa färgskikt utgörs av obränd terra och ovanpå det finns befintligt färgskikt, en latexhaltig fasadfärg som sannolikt tillkom under 1980-talet. Kulören påminner något om den kulör skolan målades i efter tillbyggnaden, varför den sannolikt har valts utifrån den. I jämförelse med underliggande färgskikt är det dock ljusare och gulare. Det latexhaltiga färgskiktet har inte heller den lyster som finns hos en äkta linoljefärg. 1927 års tillbyggnad saknar skiktet med tjärblandad linolja men färgtrappan ser i övrigt likadan ut.

Dassdörrarnas vädringslameller har restaurerats, beslagen riktats och låsen smorts upp.

Kommande ommålning av skolbyggnaden bör göras enligt 1927 års färgskikt, eftersom det tillkom i samband med att skolan fick sin nuvarande volym och därtill återfinns på samtliga byggnadskroppar. Då kulörbestämningen av de undre färgskikten på dörrarna varierar, bör en gemensam brun kulör väljas för skolans dörrar. Förslagsvis den som finns i det undre skiktet på skoldörrarna ut mot vägen (färgskikt, skoldörr A och B, nr 1), en äkta linoljefärg i järnoxidbrunt.

Skolbyggnadens fönster är av olika slag. Det finns både två- respektive tre-lufts-fönster. En del har kopplade bågar medan andra har enkelbågar med eller utan innerbågar. De allra äldsta fönstren finns i den norra byggnadskroppen. Flera av fönsterglasen är blåsta, vilket kräver särskild varsamhet vid restaurering. Ommålning av fönstren bör göras utifrån samma princip som för panelen, att 1927 års kulörval får råda. För fönster och övriga snickerier innebär det en kulör med guldocker och grönumbra. Sentida snickerier, såsom vindskivor, bör också målas i nämnda kulör. När uthuset fönsterbågar målades blandades ytterligare vitt i kulören, för att skapa en tydligare kontrast till panelens kulör. Detta bör även göras avseende fönster och övriga snickerier på skolbyggnaden.

Färgskikt på 1880 års skolbyggnad

Färgskikt, panel nr 1	tjärblandad linolja, brun mörkocker	3B-4031
Färgskikt, panel nr 2	äkta linoljefärg, obränd terra	3B-5873
Färgskikt, panel nr 3	latexhaltig färg, guldocker JTCLES 94 + grönumbra	6A-94 +786
Färgskikt, skoldörrar A o B, nr 1	äkta linoljefärg, järnoxidbrunt	2A-663
Färgskikt, skoldörrar A o B, nr 2	latexhaltig färg(?), bränd umbra	3A-711/2A-711
Färgskikt, dörr köksingång, nr 1	äkta linoljefärg, guldocker JTCLES	1D-94
Färgskikt, dörr köksingång, nr 2	latexhaltig färg (?), bränd umbra	3A-711/2A-711
Färgskikt, karm, båge o foder nr 1	äkta linoljefärg, ljus kulör	
Färgskikt, karm, båge o foder nr 2	äkta linoljefärg, guldocker JTCLES + grönumbra	7B-94+786
Färgskikt, karm, båge o foder nr 3	latexhaltig färg, vit	
Färgskikt vindskivor	latexhaltig färg, vit	

Uthusets norra gavel före och efter genomförd restaurering.

Färgskikt på 1927 års tillbyggnad

Färgskikt, panel nr 2	äkta linoljefärg, obränd terra	3B-5873
Färgskikt, panel nr 3	latexhaltig färg, guldocker JTCLES 94 + grönumbra	6A-94 +786
Färgskikt, karm, både o foder, nr 1	äkta linoljefärg, guldocker JTCLES + grönumbra	7B-97+786
Färgskikt, karm, båge o foder, nr 2	latexhaltig färg, vit	
Färgskikt vindskivor	latexhaltig färg, vit	

Färgundersökning av uthus

Uthuset var ursprungligen målat i med linoljefärg som pigmenterats av bränd terra, vilket gav en brunröd kulör. I samband med att skolan byggdes till 1927 och fick ny färgsättning, målades även uthuset i samma kulör pigmenterad med obränd terra. De små fönstren över uthusets dassdörrar var målade i guldocker med grönumbra.

Färgskikt på uthus

Färgskikt, panel nr 1	äkta linoljefärg, äkta linoljefärg, bränd terra	4C-5876
Färgskikt, panel nr 2	äkta linoljefärg, obränd terra	2C-5873
Färgskikt, panel, nr 3	latexhaltig färg, guldocker JTCLES 94 + grönumbra	6A-94 +786
Färgskikt, fönsterbågar, nr 1	äkta linoljefärg, guldocker JTCLES + grönumbra	5B-94+786
Färgskikt, fönsterbågar, nr 2	latexhaltig färg, vit	

Det nyligen ommålade uthuset i sin helhet och detalj av dassens överljusfönster. Innvändigt har dassens dörrar fått behålla sina ursprungliga kulörer.

Restaurering av uthus

Uthusets restaurering påbörjades 2007 men kunde av olika anledningar inte färdigställas då. Arbetet har därför återupptagits under 2008. Delar av den pärlspontpanel som iskarvades 2007 hade lossat från sin infästning och har därför återgärdats 2008. Utedassets baksida, med grov, oprofilerad locklistpanel har kompletterats avseende locklist. Ursprunglig pärlspontpanel har skrapats ner till fast underlag. Låsen till de två dassdörrarna har justerats och smorts upp. Beslagen på samtliga dörrar till uthuset har setts över och vid behov kompletterats med begagnade beslag eller nya av snarlik modell. För att kunna öppna förrädsdörren på uthusets norra gavel har även en enklare markröjning gjorts. Eftersom marken från den södra gaveln på skolan sluttar ner mot uthuset, samlas mycket dagvatten där. Det innebär att fasaden utsätts för en betydande mängd markfukt, vilket är särskilt känsligt då panelens nederkant är i nivå med marken.

Arbetet med uthuset omfattar också mindre snickeriarbeten inne på dassen. Det södra dasset har fått nytt golv och i det norra har sittbänken kompletterats med nytt virke.

Målning av uthus

Uthusets har, som avslutning på restaureringen, målats i sin helhet. Kulörerna har valts utifrån den färgundersökning som föregick arbetet och visar den färgsättning uthuset fick omkring 1927. Panel i obränd terra och fönsterbågar i guldocker med grönumbra. Fönsterbågarnas kulör gjordes, som tidigare nämnts, ljusare i förhållande till färgundersökningen, för att bättre kontrastera mot fasadens kulör.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetena har utförts med ett gott hantverkskunnande och medlyhördhet inför objektets kulturhistoriska värden. Åtgärderna har föregåtts av kontakter med antikvarisk kontrollant, både i form av möten på plats och genom avstämningar per telefon under arbetets gång.

Trång passage mellan uthusets norra gavel och det gjutna betongkaret.

lakttagelser under restaureringen

Fjälastorp-Stubbarps byaförening bör så snart det är möjligt dränera marken runt om uthuset. Enkla åtgärder innan dess är att kontinuerligt tillse att fasaderna hålls fria från växtlighet samt att ansamlade löv räfsas undan.

Intill den norra uthusgaveln är ett gjutet betongkar, troligen använt för kokaska, placerat. Karet utgör en viktig del i skolmiljöns helhet och åtgärder för avvattnings av marken måste därför ta hänsyn till detta. Under 2008 års restaurering, har marken runt om uthuset rensats liksom utrymmet mellan uthuset och betongkaret. Eventuellt kan man undersöka möjligheten att gräva ut under betongkaret och lägga någon form av dräneringsrör där.

Avvikelser från handlingarna

Vid slutbesiktningen konstaterades att linoljefärgen som uthusets panel har målats med blivit aningen ojämn i kulören. Vad detta beror på är osäkert. Höstens höga luftfuktighet kan ha inverkat. Ojämnheten i kulören kan också bero på att linoljefärgen har reagerat med rester av det latexhaltiga färgskikt som uthuset tidigare var målats i. Med anledning av detta kommer Regionmuseet att göra en uppföljande kontroll tillsammans med Vikens Måleri & Byggnadsvård under våren 2009. Om ojämnheterna i kulören kvarstår målas uthusets panel om så snart temperaturen når över 10°C och luftfuktigheten är lägre än 80 %.

Källor

Tryckta källor

Borg, Henrik: *Fjälatorps småskola, byggnadsminnesutredning*. Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne 2006:52.

Informanter

Ros-Mari Paulsson, Fjälatorps-Stubbarps Byaförening

Lund 2009-01-16

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseets rapportserie 2009

Kulturmiljö

1. Bröddarps mölla, Västra Ingelstads sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2008
2. Fjälstorps småskola, - restaurering av uthus, Brunnby sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
3. Gamlegård – fasadrestaurering, Helsingborgs stad, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
4. Hajen 13, Höganäs sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
5. Täckarhuset – restaurering av två jordkällare, Brösarps sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

